

ו'אחרי שהותר לכתוב תנ"ך שלא כהלכתו ולקרות בו, אין אנו רגילים לשער בכל שעה ושעה אם אפשר לקרות בתנ"ך כשר, דלא הטריחו בדבר, שזה גם כן עשי' לתורה שלא להטריח בדבר' (חזו"א ס, יד).

ומסתבר שלכתוב פסוקים ופרשיות בקלף שלא לצורך לימוד, וכן להדפיס פסוקים על מכתבי הזמנות וכד' – אסור, שהרי אין בדבר שום צורך ולא הותר לכתוב פסוקים אלא משום 'עת לעשות לה'...'. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד לה, ד).

דף קטז

- קפא. א.** מה משמעותן של הסימניות שבתחילת ובסוף פרשת 'ויהי בנסוע'?
- ב.** האם חלה קדושה על הגליונים של ספר תורה? האם הם מטמאים את הידים, והאם מצילים אותם מפני הדליקה בשבת?
- ג.** מה דינם של כתבי הקודש הנמצאים בידי מינים?

א. לדברי רשב"ג פרשת 'ויהי בנסוע' עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זו מקומה אלא בדגלים היתה ראויה ליכתב, בסדר במדבר. ולמה כתבה כאן – כדי להפסיק בין פורענות לפורענות (ויסעו מהר ה' ויהי העם כמתאננים), ועתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותיכתב במקומה (לעתיד, שיהו כל פורעניות בטלות ויצר הרע בטל. רש"י).

לדברי רבי פרשה זו במקומה נכתבה (בתחילת מסעם מהר סיני), אלא לכך מסומן, מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו [וכדברי רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן: חצבה עמודיה שבעה – אלו שבעה ספרי תורה].

- ב.** מבואר בסוגיא שהגוייל שבמקום הכתב עצמו לא נתקדש אלא אגב הכתב, ולכן אם נמחק הכתב – הלכה קדושתו ואין מצילים אותו מפני הדליקה.
- הגליונות שלמעלה ולמטה ושבין פרשה לפרשה ובין דף לדף ושבתחלת הספר ובסופו; כל עוד הספר קיים – יש בהם קדושה (כן נראה מפשטות דברי הגמרא) ומטמאים את הידים. נמחק הספר (רש"י. או שנחתכו הגליונים מן הספר. עפ"י תוס' מגילה לב; מג"א שלד סק"ד. וערש"ש) – ספק אם הם קדושים ומצילים אותם מפני הדליקה בשבת, אם לאו.

א. הספק שבגמרא לא נפשט, ופסקו הרי"ף והרמב"ם (שבת כג, כו. וכ"ה בשו"ע שלד, כ) שאין מצילים אותם בשבת [אפשר שמפני הספק הוא. ולפי זה לענין דין דאורייתא יש לילך לחומרא, כגון מי שנדר והתפיס בגליונים – שמא יש בהם קדושה (עפ"י רשב"א נדרים יד: וער"ן כאן). ואפשר שלשיטתם נפשט הספק שאין בהם קדושה בתורת ודאי (ער"ן ומ"מ; טו"א ורש"ש מגילה לב; נובי"ת יו"ד קעג).

ויש שכתבו להלכה שמצילים הגליונים מפני הדליקה, שיש להחמיר בבזיון כתבי הקודש להצילם (עפ"י ר"ח ורה"ג).

- ב.** משמע בגמרא שהספק אמור גם לענין טומאת ידים. ופסק הרמב"ם שאין מטמאים את הידים (עפ"י חזו"א ש, ג. ובמשנה אחרונה (ידים ג, ד) כתב שרק כשנחתכו הגליונים אינם מטמאים, אבל נמחק הכתב – מטמאים. וצ"ע).

וערשב"א נדרים יד: שמשמע לכאורה שלפי הצד שאין קדושה בגליוניו, אף כשהכתב קיים אין בהן קדושה, רק לענין טומאת ידים י"ל אגב הספר גורו גם על הגליונים. אך יש לדחוק בדבריו באופן אחר.

ג. הנודע-ביהודה (תנינא יו"ד קעג) כתב שגם כשנמחק הספר לא פרתה לגמרי קדושת הגליונים אלא רק לענין שאין מצילים אותם בשבת. וכבר העירו שמדברי הרשב"א (בנדרים יד:) משמע שפרחה מהם קדושת ספר-תורה לגמרי.

ד. שטח הגליונים העודף על השיעור הנצרך בדיון, יש אומרים שאין בו קדושה ואינו מטמא את הידים (עפ"י שו"ת משאת בנימין ק). ואין הדבר מוסכם (ע' משנה אחרונה ידים ג,ד; בהגר"א יו"ד רצ סק"ב. ע"ש לענין חיתוך הגליונות העודפים. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ב יג שאסר לחתוך מהגליונים העודפים בס"ת כבד כדי להקל משאו, ואף בס"ת פסול שאפשר לתקנו).

ה. בשאר ספרים מלבד ספר תורה, יש מי שכתב שאין הגליונות קדושים כלל, שהרי אין צריך להם גליונים כלל (עפ"י משאת בנימין ק. וצ"ע לדעת האוסרים גליונות מעבר לשיעור הנצרך. וע"ע מג"א שלד סקכ"ד).

ג. ספרי תורה שנמצאו בידי מינים – הרי הם כגליונים ריקים, אין מצילים אותם מפני הדליקה ולא מן המפולת ומן המים ולא מפני דבר המאבדם (בשבת ובחול. רש"י ותורא"ש. וע' תוס' ושפ"א וחזו"א ס,ד). רבי יוסי אומר: בחול קודר (= חתך עם הקלף) את האזכרות שבהם וגונזן. והשאר – שורפו. רבי טרפון אומר: שורפם עם אזכרותיהם.

א. מרש"י מבואר שמדובר שהמינים עצמם כתבוהו (וכ"מ במאירי ובערוך ועוד). ואילו הר"י בתוס' אומר: דוקא ספרים שנמצאו ביד המינים אבל ספרים שכתבם מין – ישרפו כמות שהם לדברי הכל. והחזו"א (ס,ד) פירש שגם לפירוש התוס' לא התיר רבי טרפון לשרוף ורבי יוסי לקדור אלא אם בודאי כתבו מין, ואין מחלוקת בין ת"ק לר"י ור"ט אלא ת"ק מדבר בשאין ידוע מי כתבו והם דיברו בשידוע.

ב. פירש בחזון איש (ד,ס) שהמחלוקת אמורה בישראל כופר, אבל מין העובד עבודת כוכבים לדברי הכל הספר ישרף, שודאי מחשבתו לשם עכו"ם.

ולהלכה, ספר תורה שכתבו מין האדוק בעבודת כוכבים [או מין שאינו מאמין בקדושת השם. רמב"ם יסוה"ת ו,ה] – ישרף, אבל אם נמצא בידו ואין ידוע מי כתבו – יש מי שמכשיר ויש אומרים יגנוז (עפ"י יו"ד רפא,א).

ג. ס"ת שכתבו קראי – יגנוז (עפ"י רדב"ז, מובא בפ"ת יו"ד רפא. עוד הביא שם שספר תורה שכתבו אחר מכת ש"צ – ישרף. ע"ש. וע' או"ח לט,ד לענין תפלין ובבאור הלכה שם).

ספרים שבבית אבידן; הוא מקום שמתווכחים בו המינים עם ישראל – נסתפק רבי אבהו האם מצילים אותם מפני הדליקה אם לאו.

קפב. א. האם מותר לקרוא בספרי הכתובים בשבת?

ב. האם מותר לטלטל תיק הספר שיש בו מעות, לצורך הצלת הספר בדליקה?

א. שנינו במשנתנו: אין קורין בכתובים בשבת מפני ביטול בית המדרש (ואף לא יחידים. ערש"י בשם רבו). לדעת רבי נחמיה (וכן מובא בירושלמי), טעם האיסור הוא כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין כל שכן בשטרי הדיוטות.

אף על פי שאמרו אין קורים בהם, אבל שונים בהם ודורשים בהם. נצרך לפסוק – מביא ורואה בו. שלא במקום המדרש, כגון יחיד בביתו; לרבי נחמיה אין קורין מהטעם האמור. ולחכמים, רב התיר [לפי הסבר סתמא דגמרא] ושמואל אסר (מפני שמבטלו מליילך אצל דרשת החכם, המשלב בדרשתו הלכות איסור והתרת). ולדברי רב אשי, גם רב לא התיר בזה.

שלא בזמן המדרש, כגון לאחר אכילה (שלא היו דורשים משום שכרות. רש"י); לרבי נחמיה אין קורין ולחכמים קורין, וכן היה מנהג נהרדעא לקרוא בכתובים במנחה של שבת. (אפשר ששמואל הנהיג שם כן (עפ"י רש"י ותוס'). ואפשר ששמואל עצמו סבר כרבי נחמיה, אבל בני מקומו נקטו כדעת הרבים. עפ"י רמב"ן).

[אמר רבא: מפני שלשה דברים יורדים בעלי בתים מנכסיהם; שמוציאים עבדיהם לחירות, ומסיירים נכסיהם בשבת, וקובעים סעודה בשבת בזמן בית המדרש. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודה בשבת ואחת קבעה סעודה בערב שבת, ושניהם נעקרו. גטין לח].

הרי"ף פסק שמותר לקרוא בכתובים שלא בזמן בית המדרש. ומגדולי הראשונים כתבו שכיום שאין בידינו מנהג הראשונים לדרוש בבית המדרש עד זמן סעודה, אין לנו להמנע כל היום כולו מקריאת כל כתבי הקדש ושאר ספרים שיש בהם סרך קדושה (כן הביא המאירי. ונראה שהם דברי בעל המאור כאן, וצריך לתקן שם הלשון).

ב. שנינו, מצילים תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין ואף על פי שיש בתוכם מעות. במהלך הסוגיא רצו לומר שכמו כן מותר להביא תיק שאין בו אלא מעות בשביל להציל ספר תורה, ואעפ"י שהתיק מזהו בסיס לדבר האסור. אלא שהקשו על מקור הדבר, שמא כשיש לו פנאי תוך כדי הבאת התיק, להשליך את המעות ממנו – ישליך ולא יטלטלם.

א. נחלקו הפוסקים אם מותר בשעת הדליקה (או מפני הגנבים והלסטים), להניח לכתחילה ספר ותפלין בתוך תיק מלא מעות כדי להציל המעות למקום שמצילים שם כתבי הקדש, או אין התר אלא אם היה מונח הספר בתיק מערב שבת או בשבת (ע' או"ח שלה, טז). ודעת הט"ז להתיר לטלטל חפצים יקרים וכספים מפני הדליקה אעפ"י שהם מוקצה, משום שאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר עלול לכבות. ואעפ"י שהאחרונים חלקו על כך [ולא התירו זאת בבית שהדליקה שמה אלא בבית אחר] – אין למחות ביד המקלים (עפ"י שער הציון שלד סק"ג ובאה"ל שם).

ב. משמע בגמרא ובפוסקים שגם אם אין התיק מיוחד לספר ולתפלין – מצילים עם הספר והתפלין (ע' שפת אמת).

דפים קטז – קיז

קפג. ערב פסח שחל להיות בשבת – כיצד מפשיטים את עור הקרבן, ומה דינו בטלטול?

ארבעה עשר בניסן שחל להיות בשבת – מפשיטים את הפסח עד החזה [לצורך הוצאת האימורים להקרבה. ואין מוציאים קודם ההפשט – משום נימים]. דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא. וחכמים אומרים: מפשיטים את כולו. מה טעם – אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שנאמר כל פעל ה' למענהו